

ГОЛОВНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

Підмет – головний член речення, що називає предмет, що називає предмет або поняття і відповідає на питання **хто? що?**

За будовою підмети поділяються на **прості** (виражені одним словом) і **складені** (виражені декількома словами): Вітри з розгону поламали скрипку. Багато літ перевернулось, води чимало утекло.

Способи вираження підмета	Приклади
іменник	<u>Шипшина</u> важко віддає плоди.
займенник	<u>Той</u> безперервно стягає поля, <u>сеї</u> іноземних заводять телят.
інша частина мови в значенні іменника	<u>Старий</u> [прикметник] підбадьорював своїх дітей енергійними вигуками. З хвилини на хвилину можуть бути <u>поранені</u> [дієприкметник]. У великій світлиці за столом сиділо троє [числівник]. Це « <u>добре</u> » [прислівник] прозвучало тепер м'яко.
інфінітив	<u>Жити</u> – це не значить тільки брати, а й давати.
словосполучення, що узгоджується з присудком у множині	<u>Серпень з вереснем</u> схрестили довгі шпаги (для порівняння: <u>Батько з дочкою</u> <u>вийшли</u> на балкон. <u>Батько з дочкою</u> <u>вийшов</u> на балкон.)
словосполучення з двох займенників	Нехай <u>кожний із нас</u> пізнає себе. <u>Усі ми</u> прагнемо миру.
словосполучення з кількісним значенням	<u>Мільярди вір</u> зариті у чорнозем, <u>мільярди щасть</u> розвіяні у прах
фразеологізм	<u>Бити байдики</u> – улюблена справа ледарів
складна власна назва	<u>«Так ніхто не кохав»</u> - яскравий зразок інтимної лірики. <u>Андрій Семенович</u> запізнюється

Зауважте!

Щоб не помилитися у визначенні підмета, потрібно ставити до нього подвійне питання (Н.в. хто? що? чи З.в. кого? що?). Наприклад: Сестрі подарували квіти. На підвіконні у вазі – польові квіти.

Присудок – головний член речення, що називає дію, стан або змінну ознаку діяча й відповідає на питання **що робить предмет? що з ним робиться? у якому він стані? який він є? хто** або **що він є?**

За будовою розрізняють **простий** та **складений** присудок.

Простий дієслівний присудок може виражатися дієсловом або фразеологізмом: Любіть травинку, і тваринку, і сонце завтрашнього дня. Важко, з напруженням дихає кінь, він вибивається з останніх сил.

Зауважте!

Простим дієслівним присудком вважають складені форми дієслів майбутнього часу: Будуть вишні, акації й клени так привітно, тепло шуміть. (шумітимуть)

Складений присудок буває **дієслівним** та **іменним**

Тип присудка	Спосіб вираження	Приклади
складений дієслівний	допоміжне дієслово + інфінітив: допоміжним дієсловом найчастіше бувають такі слова: <i>починати, продовжувати, закінчувати</i> (фазове дієслово), <i>могти, хотіти, мусити, мати, пробувати, наміритися, уміти</i> (вираження волевиявлення), <i>певен, згоден, ладен, рад</i> (короткі форми прикметників)	<i>Яким вогнем <u>спокутувати мушу</u> хронічну українську доброту?!</i> <i>Я менш за все <u>схильний проповідувати</u> благодущність.</i> <i>Жваво, з юнацькою енергією <u>заходівся</u> Семен <u>ставити</u> хату.</i> <i>Я для вас <u>рад жити</u>.</i> <i>Сократ <u>почав промовляти</u> знову</i>
Складений іменний	дієслово-зв'язка+ іменна частина: - дієслова-зв'язки: бути, являти, становити, ставати, робитися, називатися, вважатися та под. - іменною частиною може бути іменна частина мови тобто іменник, прикметник, займенник або числівник у формі називного чи орудного відмінка, а ще - дієприкметник	<i>Брат <u>став дизайнером</u>.</i> <i>У нас <u>був</u> дід дуже <u>схожий</u> на Бога.</i> <i><u>Картинками</u> старих дитячих книг <u>здається</u> далеч.</i> <i>Два та три – <u>п'ять</u>.</i>

Зауважте!

Дієслово-зв'язку у формі теперішнього часу часто пропускають (на її місці здебільшого ставлять тире): *Здоров'я – усьому голова.*

Зауважте!

Не вважають складеним дієслівним присудком два граматично пов'язаних дієслова, якщо кожне з них означає окрему дію й виконують ці дії в різний час: Батько пішов косити (з якою метою?). Батько попросив сина (про що?) покосити.

Цікавий момент...

Білосніжна зима.

Зима білосніжна (пропущено дієслово-зв'язка: Зима є білосніжна – складений іменний присудок).

ДРУГОРЯДНІ ЧЛЕНИ РЕЧЕННЯ

Другорядні члени речення

<u>Означення</u>	<u>додаток</u>	<u>обставина</u>
ознака предмета – якість, властивість, належність, порядок при лічбі	предмет, на який спрямовано дію	спосіб дії, її якість, інтенсивність, а також місце, час, мета, умова, з якими пов'язана дія чи вияв ознаки
який? чий? котрий?	кого? чого? кому? чому? кого? що? ким? чим? на кому? на чому?	як? яким чином? якою мірою? наскільки? де? коли? з якою метою? з якої причини?
Способи вираження		
прикметник: <i>З вітром <u>весняним</u> весна розмовляла.</i>	іменник: <i>Мохнатий джміль із будяків червоних співає <u>мед</u>.</i>	прислівник: <i>Коні <u>шалено</u> мчали полем.</i>
дієприкметник: <i>Сірі води спливали на <u>посірілу</u> землю.</i>	займенник: <i><u>Нас</u> інші ждуть обірвані мости.</i>	дієприслівник: <i><u>Осіротівши</u>, клени мріють про весняне листя.</i>
дієприкметниковий зворот: <i>Стара черемха заздро поглядала на вишню, <u>визрілу несміло</u>.</i>	інша частина мови в значенні іменника: <i><u>Чужим</u> не розбагатієш.</i>	дієприслівниковий зворот: <i>Діти вскочили у виноградник, <u>випереджаючи матір</u>.</i>
іменник у непрямих відмінках: <i>Промінь <u>сонця</u> золотом розмальовує світанок</i>	інфінітив: <i><u>Любить</u> людей мене навчила мати.</i>	іменник у непрямих відмінках: <i>Ішов дід з <u>містечка</u>, <u>через гору</u>, у свій <u>присілок</u>.</i>

займенник у непрямих відмінках: <u>Його</u> думка слухна		інфінітив: <i>Осінь сіла в лісі <u>відпочити</u>.</i>
прислівник: <i>Каву <u>по-східному</u> готують у піску.</i>		порівняльний зворот: <i>Голос батька звучав з лісу, <u>наче з приймача</u>.</i>
інфінітив: <i>Море підсилювало бажання <u>освіжитися</u></i>		

Зауважте!

Звороти (дієприкметниковий, прикметниковий, дієприслівниковий, порівняльний, фразеологічний) є одним членом речення: *Тоді я жив у чорта на болоті, а тепер – у середмісті.*

Прикладка – різновид означення, надає предмету, особі другої назви: *Солов'ї, нічні товариші мої, у сад злетілись до вікна.*